

Dissertationes Laudatissimae
Universitas Gedanensis

Hanna Mardo

**Postępowania grupowe
w sprawach konsumenckich**

Studium prawnoporównawcze

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

**Postępowania grupowe
w sprawach konsumenckich
Studium prawnoporównawcze**

Dissertationes Laudatissimae
Universitas Gedanensis

Hanna Mardo

**Postępowania grupowe
w sprawach konsumenckich**

Studium porównawcze

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2021

Recenzenci

dr hab. Monika Namysłowska, prof. UŁ
dr hab. Monika Jagielska, prof. UŚ

Redakcja, skład i łamanie
Violet Design / Wioletta Kowalska

Koncepcja graficzna serii
Karolina Johnson

Projekt okładki i stron tytułowych
Łukasz Gwizdała

Publikacja dofinansowana ze środków Prorektora
ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą Uniwersytetu Gdańskiego
w ramach konkursu na wyróżniające się prace doktorskie

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-171-0

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel.: 58 523 11 37; 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. 58 523 14 49

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	13
Rozdział 1. Zagadnienia wprowadzające	19
1.1. Pojęcie postępowania grupowego	19
1.2. Geneza instytucji postępowania grupowego (model amerykański)	21
1.3. Recepja postępowania grupowego w Unii Europejskiej. Regulacje wspólnotowe i krajowe	23
1.3.1. Działania na szczeblu unijnym. „Nowy ład dla konsumentów”	23
1.3.2. Pojęcie zbiorowych praw konsumentów	34
1.3.3. Regulacje państw członkowskich w sprawie postępowań grupowych	40
1.4. Postępowanie grupowe jako narzędzie służące ochronie konsumenta	43
Rozdział 2. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym – model polski	45
2.1. Uwagi wstępne	45
2.2. Zakres podmiotowy regulacji	48
2.2.1. Liczebność grupy i system <i>opt-in</i>	48
2.2.2. Reprezentant grupy	51
2.2.3. Charakter relacji między członkami grupy a reprezentantem grupy	55
2.3. Zakres przedmiotowy regulacji	57
2.3.1. Jednorodzaowość roszczeń	57
2.3.2. Roszczenia materialnoprawne dochodzone w postępowaniu grupowym	60
2.3.3. Roszczenia pieniężne i niepieniężne	66
2.4. Grupa i podgrupa	66
2.4.1. Ustalenie stanu grupy	66
2.4.2. Skutki przystąpienia do grupy	71

2.4.3. Ujednolicanie roszczeń pieniężnych w ramach grupy lub podgrupy	72
2.5. Pełnomocnik procesowy	74
2.6. Postępowanie w przedmiocie dopuszczalności rozpoznania sprawy w postępowaniu grupowym	77
2.6.1. Wniesienie pozwu	77
2.6.2. Postanowienie w sprawie dopuszczalności postępowania grupowego	84
2.6.3. Ustalenie ostatecznego kształtu grupy	87
2.7. Postępowanie merytoryczne	90
2.7.1. Kaucja aktoryczna w postępowaniu grupowym	90
2.7.2. Czynności procesowe wymagające zgody grupy	93
2.7.3. Przesłuchanie członków grupy i wysłuchanie stron	94
2.7.4. Wyrok w postępowaniu grupowym. Egzekucja należnych świadczeń	96
2.8. Koszty postępowania grupowego	98
2.9. Zaskarżenie wyroku w postępowaniu grupowym	100
2.10. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym jako narzędzie ochrony konsumenta w Polsce – doświadczenia praktyczne	101
2.11. Ocena skuteczności ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym	105
Rozdział 3. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym – model włoski	113
3.1. Okoliczności wprowadzenia instytucji postępowania grupowego do włoskiego systemu prawa cywilnego	113
3.2. Zakres podmiotowy regulacji	118
3.2.1. Reprezentant grupy	118
3.2.2. Uprawniony do przystąpienia do grupy	120
3.2.3. Legitymacja bierna w postępowaniu grupowym	129
3.3. Zakres przedmiotowy regulacji	131
3.4. Przebieg postępowania grupowego	138
3.5. Model <i>opt-in</i>	144
3.6. Projekty ustaw zmieniających instytucję postępowania grupowego z 2015 i 2018 r.	147
3.6.1. Ocena obowiązującej regulacji i geneza nowelizacji	147
3.6.2. Proponowane zmiany w zakresie przedmiotu postępowania oraz legitymacji czynnej i biernej	149
3.6.3. Proponowane zmiany w zakresie przebiegu postępowania grupowego	152
3.7. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym jako narzędzie ochrony konsumenta we Włoszech – doświadczenia praktyczne	166
3.8. Ocena skuteczności postępowania grupowego w prawie włoskim jako narzędzia ochrony konsumentów	171

Rozdział 4. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym – model belgijski	175
4.1. Wyjątkowość regulacji belgijskiej na tle innych krajów UE	175
4.2. Okoliczności uchwalenia ustawy o zbiorowym dochodzeniu roszczeń z 2014 r.	176
4.3. Zakres podmiotowy regulacji	177
4.3.1. Uprawniony do przystąpienia do grupy	177
4.3.2. Reprezentant grupy. Powód w postępowaniu grupowym	180
4.3.3. Legitymacja bierna w postępowaniu grupowym	182
4.4. Zakres przedmiotowy regulacji	184
4.5. Model <i>opt-in</i> i <i>opt-out</i> . Tworzenie grupy	187
4.5.1. Wybór mechanizmu dołączania do grupy	187
4.5.2. Możliwość przystąpienia do grupy oraz wystąpienia z grupy	188
4.6. Właściwość sądu	190
4.7. Przebieg postępowania grupowego	192
4.7.1. Etap przedsądowy i wniesienie pozwu w postępowaniu grupowym	192
4.7.2. Wniosek o udzielenie zgody na zawarcie ugody zbiorowej przed wszczęciem postępowania grupowego	193
4.7.3. Postanowienie w sprawie dopuszczalności postępowania grupowego	194
4.7.4. Ugoda zbiorowa w postępowaniu grupowym	197
4.7.5. Postępowanie merytoryczne i wyrok w postępowaniu grupowym	203
4.7.6. Egzekucja postanowień ugody lub wyroku w postępowaniu grupowym	206
4.8. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym jako narzędzie ochrony konsumenta w Belgii – doświadczenia praktyczne	208
4.8.1. Finansowanie postępowania grupowego. Rola Test-Aankoop	208
4.8.2. Sprawa Test-Aankoop przeciwko Thomas Cook Airlines Belgium	212
4.8.3. Sprawa Test-Aankoop przeciwko NMBS	213
4.8.4. Sprawa Test-Aankoop przeciwko Volkswagen AG i D'Ieteren	215
4.8.5. Sprawa Test-Aankoop przeciwko Proximus	217
4.8.6. Sprawa Test-Aankoop przeciwko Events Belgium i in.	218
4.8.7. Sprawa Test-Aankoop przeciwko Groupon Belgium	219
4.8.8. Sprawa Test-Aankoop przeciwko Facebook, Inc.	220
4.8.9. Sprawa Test-Aankoop przeciwko KLM i Air France	220
4.9. Ocena skuteczności postępowania grupowego w prawie belgijskim jako narzędzia ochrony konsumentów	220
Rozdział 5. Wnioski porównawcze i końcowe	225
5.1. Uwaga ogólna	225
5.2. Finansowanie sporu i koszty postępowania	225

5.3. Model <i>opt-in</i> i <i>opt-out</i>	226
5.4. Reprezentant grupy	229
5.5. Efektywność postępowania grupowego jako narzędzia wzmocnienia ochrony konsumenta	231
Bibliografia	235

Wykaz skrótów

Akty prawne

- BW – belgijski kodeks cywilny (Burgerlijk Wetboek)
- CC – włoski kodeks cywilny (Codice civile) (R.D. 262/1942)
- CDC – włoski kodeks konsumencki (Codice del consumo) (D.lgs. 206/2005)
- CPC – włoski kodeks postępowania cywilnego (Codice di procedura civile) (R.D. 1443/1940)
- dyrektywa nakazowa – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/22/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (Dz. Urz. UE L 110, s. 30, ze zm.)
- dyrektywa w sprawie powództw przedstawicielskich – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1828 z 25.11.2020 r. w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylająca dyrektywę 2009/22/WE (Dz. Urz. UE L 409, s. 1)
- FRCP – Federalne Zasady Procedury Cywilnej (Federal Rules of Civil Procedure)
- GW – belgijski kodeks sądowy (Gerechielijk wetboek) (BS 31.10.1967, s. 11360)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
- RODO – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz. Urz. UE L 119, s. 1, ze zm.)

- sprawozdanie z 25.01.2018 r. – Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z realizacji zalecenia Komisji z dnia 11 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych zasad dotyczących mechanizmów zbiorowego dochodzenia roszczeń o zaprzestanie bezprawnych praktyk oraz roszczeń odszkodowawczych w państwach członkowskich, dotyczących naruszeń praw przyznanych na mocy prawa Unii (2013/396/UE), 25.01.2018 r., COM(2018) 40 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0040&from=PL> [dostęp: 10.01.2021]
- u.d.r.p.g. – ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 446)
- ustawa nowelizująca / nowelizacja z 2017 r. – ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności (Dz. U. poz. 933)
- WER – belgijski kodeks prawa gospodarczego (Wetboek van economisch recht) z dnia 28 lutego 2013 r. (BS 29.03.2013, s. 19975)
- zalecenie 2013/396/UE – Zalecenie Komisji 2013/396/UE z dnia 11 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych zasad dotyczących mechanizmów zbiorowego dochodzenia roszczeń o zaprzestanie bezprawnych praktyk oraz roszczeń odszkodowawczych w państwach członkowskich, dotyczących naruszeń praw przyznanych na mocy prawa Unii (Dz. Urz. UE L 201, s. 60)
- zielona księga – Zielona księga z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie dochodzenia zbiorowych roszczeń konsumentów, COM(2008)794, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2008/PL/1-2008-794-PL-F1-1.Pdf> [dostęp: 10.01.2021]

Czasopisma, zbiory z orzecnictwem

- CJQ – Civil Justice Quarterly
- ECLR – European Civil Law Review
- EL – European Lawyer
- FI – Il Foro Italiano
- GCLR – Global Competition Litigation Review
- Giur. Merito – Giurisprudenza di Merito
- GU – Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, włoski dziennik urzędowy
- ICCLR – International Company and Commercial Law Review

ICLQ	– International & Comparative Law Quarterly
iKAR	– internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny
JCP	– Journal of Consumer Policy
JETL	– Journal of European Tort Law
LQR	– Law Quarterly Review
MP	– Monitor Prawniczy
NZBLQ	– New Zealand Business Law Quarterly
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
PA	– Prawo Asekuracyjne
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PS	– Przegląd Sądowy
Riv. dir. proc.	– Rivista di diritto processuale
Riv. trim. dir. proc. civ.	– Rivista trimestrale di diritto e procedura civile
RLJ	– Russian Law Journal
SSRN	– Social Science Research Network
Theoretical Inquiries L.	– Theoretical Inquiries in Law

Organy i instytucje

KE	– Komisja Europejska
RPO	– Rzecznik Praw Obywatelskich
UOKiK	– Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Wstęp

Przedmiotem niniejszego opracowania jest problematyka postępowania grupowego jako narzędzia ochrony konsumenta. Instytucja postępowania grupowego w krajach Unii Europejskiej jest stosowana dość krótko, jednak może mieć doniosłe znaczenie dla obrotu gospodarczego, w szczególności w przypadku sporów instytucji finansowych (np. w zakresie ubezpieczeń z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym lub kredytów indeksowanych lub denominowanych walutą obcą) oraz największych korporacji z konsumentami.

Rozprawa jest ukierunkowana na analizę prawnoporównawczą instytucji postępowania grupowego w wybranych systemach prawnych oraz prześledzenie najnowszych zmian dotyczących omawianej instytucji w kontekście ochrony konsumentów. Główną część pracy stanowią rozważania dotyczące uregulowania omawianej problematyki w systemach prawnych Polski, Włoch oraz Belgii. Szczegółowej analizie zostały poddane nie tylko akty prawne regulujące instytucję postępowania grupowego oraz poglądy doktryny, ale też dotychczasowe doświadczenia praktyczne orzecznictwa. Analiza każdej z wybranych regulacji zawiera ocenę jej skuteczności. Zarówno polskie, jak i włoskie unormowania wydają się pozostawać w zgodzie z nową dyrektywą unijną dotyczącą europejskiego postępowania grupowego, jednak ich efektywność po pierwszych latach obowiązywania w opinii doktryny i praktyków nie była zadowalająca. Ustawodawca polski zdecydował się na wprowadzenie licznych zmian o charakterze technicznym, natomiast we Włoszech przedstawiono projekt ustawy przewidujący innowacyjny model postępowania grupowego, pozwalający na przystąpienie do grupy już po wydaniu wyroku co do istoty sprawy. Z tymi regulacjami zestawiono wprowadzoną stosunkowo niedawno instytucję postępowania grupowego w Belgii, która – jak wynika z pierwszych doświadczeń praktycznych – zapewnia znaczny stopień ochrony konsumentom. Zestawienie

trzech wspomnianych porządków prawnych pozwoliło na porównanie modeli pod kątem sposobu ustalania składu grupy, skutków powierzenia roli przedstawiciela grupy różnym podmiotom, sposobów finansowania postępowania, możliwości polubownego rozwiązania sporu oraz rzeczywistego wpływu wprowadzenia omawianej regulacji na ochronę praw konsumenta we wskazanych państwach.

Ostatni rozdział rozprawy stanowi próbę oceny omówionych rozwiązań w celu opracowania pożądanych cech potencjalnego modelu postępowania grupowego, który umożliwiłby konsumentom szybkie i skuteczne dochodzenie roszczeń z poszanowaniem tradycji europejskiego prawa cywilnego.

Rozważania merytoryczne zostały poprzedzone krótkim rozdziałem o charakterze wprowadzającym. Zawarto w nim także rys historyczny instytucji postępowania grupowego. Podkreślenie jej obcego systemowo pochodzenia (wywodzi się ona z amerykańskiego systemu *common law*) jest niezbędne w kontekście późniejszych rozważań dotyczących trudności, z jakimi mierzą się ustawodawcy europejscy, próbując wpasować założenia omawianej instytucji w ramy europejskiego prawa prywatnego, nie pozbawiając jej jednocześnie skuteczności i wydajności, które stanowią jeden z powodów chęci stosowania tej regulacji w państwach europejskich. W pracy poruszono także problem najnowszych zmian w zakresie postępowania grupowego administracyjnego i sądowego w niektórych innych państwach europejskich oraz omówiono dyrektywę w sprawie powództw przedstawicielskich, będącej częścią planowanego pakietu „Nowy ład dla konsumentów”¹.

Głównym celem badań jest porównanie rozwiązań zastosowanych w badanych porządkach prawnych, które mają spowodować uproszczenie i ulepszenie postępowania grupowego. Przeprowadzone analizy miały pozwolić na zweryfikowanie hipotezy, zgodnie z którą postępowanie grupowe w UE nie pozwala na efektywną ochronę konsumentów. W szczególności wspomniane porównanie dotyczy zakresu podmiotowego i przedmiotowego spraw podlegających rozpatrzeniu w postępowaniu grupowym, ustalania składu grupy, stosowania modelu *opt-in* lub *opt-out*, udziału instytucji i organizacji konsumenta, zmniejszenia kosztów postępowania grupowego oraz umiejscowienia przepisów

¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego. Nowy ład dla konsumentów, 11.04.2018 r., COM(2018) 183 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0183&from=EN> [dostęp: 19.11.2020].

regulujących omawianą instytucję w danym systemie prawa. Badania miały na celu także ustalenie, jakie rozwiązania mogą zostać wprowadzone do polskiego porządku prawnego w celu wzmocnienia ochrony praw konsumentów w sprawach mogących podlegać rozpoznaniu w postępowaniu grupowym.

Rozważania zawarte w opracowaniu zostały przeprowadzone na podstawie następujących hipotez badawczych:

1. Postępowanie grupowe powinno umożliwiać grupie poszkodowanych przez ten sam podmiot dochodzenie roszczeń w sposób szybszy, tańszy i dogodniejszy niż sądowe postępowanie indywidualne. Temu swoją popularność zawdzięcza omawiana instytucja w Stanach Zjednoczonych. Jednocześnie położenie nacisku na wskazane cechy postępowania może uniemożliwić jego przeprowadzenie zgodnie ze wszystkimi gwarancjami składającymi się na prawo do rzetelnego procesu.
2. Postępowanie grupowe nie cieszy się spodziewaną przez ustawodawców popularnością, a wiele pozwów zbiorowych jest odrzucanych lub oddalanych ze względów formalnych. W państwach Unii Europejskiej postępowanie grupowe zostało wprowadzone dopiero niedawno, w dodatku nie we wszystkich porządkach prawnych, w drodze aktów prawa krajowego. Krótki okres obowiązywania nie stanowi jednak wyczerpującego wyjaśnienia wątpliwości dotyczących niechęci europejskich konsumentów do dochodzenia roszczeń w postępowaniu grupowym w państwach, w których postępowanie to zostało wprowadzone do porządku prawnego.
3. Zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej w większości państw członkowskich z zasady stosuje się model *opt-in*, który gwarantuje potencjalnym członkom grupy większą kontrolę nad przystąpieniem do grupy, jednak istotnie zmniejsza rozmiar grup. W związku z tym zamiar wniesienia pozwu zbiorowego musi zostać skutecznie zakomunikowany potencjalnym członkom grupy.
4. Wszczęcie postępowania grupowego wiąże się z koniecznością wykazania, że powód jest w stanie ponieść koszty postępowania w razie wydania wyroku niekorzystnego dla grupy. Ze względu na charakterystykę postępowania grupowego koszty te są znacznie większe niż w przypadku postępowania indywidualnego. W praktyce stanowi to barierę w dostępie konsumentów do wymiaru sprawiedliwości, gdyż koszty są przerzucane na członków grupy na mocy umów indywidualnych.

5. Polski ustawodawca zrezygnował z możliwości reprezentowania grup przez organizacje konsumenckie, przekazując to uprawnienie miejskim (powiatowym) rzecznikom konsumentów. Ze względu na znaczne ograniczenia finansowe oraz organizacyjne rzecznicy konsumentów napotykają istotne trudności w poinformowaniu potencjalnych członków grupy o zamiarze wniesienia pozwu zbiorowego.
6. Tak zwana afera Dieselgate² spowodowała wzmożone zainteresowanie postępowaniem grupowym ze strony społeczeństwa, które oczekuje ochrony praw konsumenta na poziomie podobnym do tego gwarantowanego konsumentom amerykańskim. Przełożyła się ona również na prace prawodawcze na poziomie zarówno europejskim, jak i krajowym. Okoliczność ta daje nadzieję na rozwój instytucji postępowania grupowego i lepsze jej dopasowanie do rzeczywistych potrzeb społeczeństwa.
7. Niektóre państwa europejskie w latach 2013–2020 próbowały wzmocnić ochronę konsumenta, tworząc regulacje nie do końca zgodne z ówczesnym stanowiskiem Komisji Europejskiej dotyczącym nienaruszalności ogólnych zasad procesu cywilnego. Podczas prac nad dyrektywą w sprawie powództw przedstawicielskich stanowisko to uległo zmianie.

Ze względu na charakter badań konieczne było stosowanie przede wszystkim metod komparatystyki prawniczej. Ze względu na zakres naruszeń praw konsumenta, często wykraczający poza jedno państwo, a nawet obejmujący cały świat (np. afera Dieselgate), możliwe stało się porównanie praktyczne dostępności i skuteczności postępowania grupowego dla konsumentów w różnych porządkach prawnych w odniesieniu do niemal identycznego stanu faktycznego. Mając to na uwadze, nie sposób było ograniczyć zakresu analizy wybranych systemów prawnych przez stosowanie jedynie metody formalno-dogmatycznej, lecz konieczne było użycie metody kontekstualnej i funkcjonalnej w celu określenia kontekstu społecznego i gospodarczego oraz funkcji omawianej

² Dieselgate lub afera Volkswagena – skandal dotyczący ujawnienia we wrześniu 2015 r. praktyki instalowania oprogramowania fałszującego wyniki pomiarów emisji spalin stosowanej przez koncern Volkswagen AG. O aferze Dieselgate w kontekście ochrony konsumenta autorka pisała szerzej w *Dieselgate in the US and in the EU. One scandal, double standard in consumers' treatment* w materiałach konferencyjnych z *5th International Conference of PhD Students and Young Researchers: How deep is your law? Brexit. Technologies. Modern Conflicts. Conference papers*, Wilno, 27–28 kwietnia 2017 r., s. 241 i n.

instytucji w badanych systemach prawa. Naturalnym uzupełnieniem tych metod było przeprowadzenie analizy orzeczeń sądowych wydanych w krajach, w których postępowanie grupowe funkcjonuje od dłuższego czasu. Dodatkowo dla uwidocznienia popularności i skuteczności postępowania grupowego w badanych porządkach prawnych istotna okazała się również ocena danych statystycznych udostępnionych przez organy administracyjne lub organizacje ochrony praw konsumenta.

Analiza ustawodawstw wybranych państw europejskich wymagała odwołania się do opracowań dotyczących prawa prywatnego. W szczególności publikacje te zostały pozyskane z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego oraz z Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zapoznanie się z literaturą włoską, pochodzącą z Biblioteki Uniwersytetu w Pizie, było możliwe podczas badań naukowych prowadzonych dzięki dofinansowaniu Uniwersytetu Gdańskiego. Wyniki badań były też wielokrotnie analizowane z pomocą m.in. profesorów prawa prywatnego nie tylko z Polski, ale też z Włoch, Holandii, Stanów Zjednoczonych oraz Izraela. Doświadczenia te pozwoliły na spojrzenie na omawiany problem z jeszcze szerszej perspektywy. Natomiast możliwość oceny funkcjonowania instytucji postępowania grupowego w praktyce była możliwa dzięki pomocy pracowników Biura Rzecznika Finansowego – Wydziału Ubezpieczeniowo-Emerytalnego oraz r.pr. Anny Lengiewicz, która zajmuje się reprezentacją interesów grup konsumentów w sporach z instytucjami finansowymi.

Podziękowania za wsparcie na każdym etapie prowadzenia badań oraz w publikacji ich wyników kieruję do Pani Profesor Ewy Bagińskiej, która pełniła rolę promotora mojej pracy doktorskiej. Natomiast nieocenioną pomoc w prowadzeniu badań dotyczących postępowania grupowego w prawie włoskim zapewniła Pani Profesor Elena Bargelli jako drugi promotor tej pracy.

Stan prawny na dzień 6 stycznia 2021 r.

Rozdział 1

Zagadnienia wprowadzające

1.1. Pojęcie postępowania grupowego

Postępowanie grupowe jest mechanizmem zbiorowego dochodzenia roszczeń, w którym interesy grupy osób dotkniętych podobną szkodą wywołaną naruszeniem dokonany przez określoną osobę są reprezentowane przez reprezentanta tej grupy. Rozpoznanie sporu grupowego jest korzystniejsze dla członków grupy niż dochodzenie roszczeń w klasycznym, indywidualnym postępowaniu cywilnym. Za nadrzędny cel postępowania grupowego uznaje się umożliwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości również w przypadkach sporów, których rozwiązanie w drodze postępowania indywidualnego byłoby nieuzasadnione (np. z powodu kosztów postępowania przewyższających wysokość roszczenia) lub niemożliwe (np. ze względów dowodowych). Jednocześnie postępowanie grupowe pozostaje w zgodzie z zasadą ekonomiki procesowej. Czas poświęcony przez sąd na badanie sprawy w postępowaniu grupowym, zwłaszcza w przypadku konieczności oceny materiału dowodowego dotyczącego okoliczności wspólnych dla członków grupy, będzie krótszy niż czas potrzebny do zbadania indywidualnego sporu każdego poszkodowanego ze sprawcą naruszenia.

Termin „postępowanie grupowe” w prawie polskim pochodzi od anglojęzycznego terminu *class action* i stanowi nawiązanie do modelowego postępowania grupowego czy też raczej „klasowego” stosowanego w Stanach Zjednoczonych¹. Na uwagę zasługuje przy tym fakt, że usta-

¹ Na podstawie zasady 23 Federalnych Zasad Procedury Cywilnej (Federal Rules of Civil Procedure). Co najmniej od 2000 r. w doktrynie, a następnie w prawodawstwie i orzecznictwie przyjęto, że pojęcie *class* jako zbioru reprezentowanych poszkodowanych tłumaczy się na język polski jako „grupa”. Zob. E. Bagińska, *Odpowiedzialność za produkt w USA*, Toruń 2000, s. 135.

wodawcy europejscy podczas recepcji tej instytucji często nie przyjmowali jej oryginalnej nazwy przetłumaczonej na określony język, lecz podkreślali odmiennosc tworzonych przez siebie procedur, nazywając je np. postępowaniem grupowym (tak również we Francji) lub zbiorowym (np. w Belgii). Mimo tych różnic w nazewnictwie mechanizmy spełniające powyższą definicję będą dalej nazywane zbiorczo postępowaniami grupowymi. Na uwagę zasługuje też okoliczność powszechnego stosowania pojęcia pozwu zbiorowego zarówno w doktrynie, jak i w języku potocznym. Nie jest ono stosowane przez ustawodawcę.

Postępowanie grupowe nie jest jedynym rodzajem postępowania, które wszczyna się w celu ochrony interesów wielu osób. Obok tej formy doktryna europejska już w latach 80. XX w. wyodrębniła postępowanie w interesie ogólnym oraz postępowanie w interesie zbiorowym². Interesy ogólne mają dotyczyć praktycznie każdego, natomiast interesy zbiorowe – członków kategorii osób w społeczeństwie, takich jak uczniowie, osoby niepełnosprawne itd. Granica między tymi dwiema koncepcjami nie jest ostra, a interes konsumentów może zostać uznany zarówno za interes ogólny (gdyż każdy jest konsumentem), jak i interes zbiorowy (jako interes kategorii osób dokonujących czynności prawnych z przedsiębiorcami). W przeciwieństwie do postępowania grupowego, postępowanie w interesie zbiorowym pozwala na dochodzenie roszczenia z tytułu naruszenia interesu zbiorowego, jednak nierozumianego jako suma roszczeń indywidualnych i nie w imieniu indywidualnych poszkodowanych³.

Natomiast szerszy desygnat niż postępowanie grupowe mają pojęcia zbiorowego dochodzenia roszczeń oraz powództw przedstawicielskich, pochodzące z Zalecenia Komisji 2013/396/UE z dnia 11 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych zasad dotyczących mechanizmów zbiorowego dochodzenia roszczeń o zaprzestanie bezprawnych praktyk oraz roszczeń odszkodowawczych w państwach członkowskich, dotyczących naruszeń praw przyznanych na mocy prawa Unii⁴. Pojęcie powództwa

² Za postępowanie w interesie zbiorowym można uznać np. powództwo o zaprzestanie szkodliwych praktyk, o którym mowa w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/22/WE z 23.04.2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (Dz. Urz. UE L 110, s. 30). Por. D. Fairgrieve, G. Howells, *Collective redress procedures – European debates*, ICLQ 2009, No. 2, s. 382.

³ European Consumer Law Group, *Group Actions in the Consumer Interest*, JCP 1983, No. 9, s. 326–327.

⁴ Dz. Urz. UE L 201, s. 60.

Seria wydawnicza *Dissertationes Laudatissimae Universitas Gedanensis* została utworzona w celu wspierania osiągnięć młodych naukowców, nowo wypromowanych doktorów Uniwersytetu Gdańskiego. Składają się na nią prace doktorskie wyróżnione przez władze dziekańskie i rektorskie Uniwersytetu Gdańskiego. W ramach serii ukazują się książki z bardzo różnych dziedzin i o różnej tematyce, a łączy je wszystkie fakt, że autor każdej z nich jest laureatem Konkursu Prorektora **ds. Nauki Uniwersytetu Gdańskiego na dofinansowanie** wydania wyróżniających się prac doktorskich w Wydawnictwie Uniwersytetu Gdańskiego. Seria ta jest zatem wyrazem wsparcia młodych naukowców, a także docenienia często bardzo ciekawych badań prowadzonych przez nich na etapie drogi do uzyskania stopnia doktora nauk.

